

บทที่ 2

เอกสารและผลงานศิลปะที่เกี่ยวข้อง

2.1 ข้อมูลทางความเชื่อและประเพณีของชาวล้านนา

ประเพณีสิบสองเดือน ล้านนาไทย ฉบับรวมเล่ม ศาสตราจารย์ มณี พยอมยงค์ (2537) มีเนื้อหากล่าวถึง ความเชื่อและประเพณีของล้านนาไทย ดังนี้

ความเชื่อ เป็นธรรมชาติที่เกิดกับมนุษย์ เป็นสิ่งคู่กับความไม่เชื่อ ในทางพุทธศาสนาเรียกว่า ศรัทธา แปลว่า ความเชื่อ ปสาทะ ความเลื่อมใส เห็นดี เห็นงามด้วย ส่วน อศรัทธา คือ ความไม่เชื่อ อปสาทะ คือ ความไม่เลื่อมใส ก็เกิดขึ้นกับคนอีกกลุ่มหนึ่ง ตรงกันข้ามกับผู้ที่เชื่อเลื่อมใส สิ่งต่างๆ ที่เราได้สัมผัสด้วยอินทรีย์ทั้ง 6 คือ ตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส ร่างกายสัมผัส ใจ กระทบอารมณ์ จะเกิดความรู้สึกขึ้นกลายเป็นสัญเจตนา จุดเบื้องต้นแห่งนามธรรม เมื่อได้ประพฤติปฏิบัติทุกวันเป็นการย่ำให้ความเชื่อมั่นฝังแน่นอยู่ภายในชั้นรัตนदानจนยากที่จะถ่วงถอนได้ ต่อมาจึงสร้างสัญลักษณ์ขึ้นทดแทนสิ่งที่ตนเชื่อถือ เกิดเป็นรูปธรรมต่างๆ ความเชื่อจึงมีอยู่สองประการ คือ ความเชื่อที่เกิดจากความคิดเป็นนามธรรม และความเชื่อที่สร้างสัญลักษณ์เป็นรูปธรรม

ความเชื่อและการถือของชาวล้านนาไทยแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันไปตามพื้นฐานของความรู้ที่ได้รับสืบๆ มาจากบรรพบุรุษของตน จากการวิจัยวรรณกรรมล้านนาไทย 2 เรื่อง คือ “พรหมจักร” และ “โคลงพรหมทัต” ได้ประมวลเกี่ยวกับความเชื่อของชาวล้านนาไทยไว้หลายประการ คือ

ความเชื่อทางพุทธศาสนา แยกเป็นประเด็นย่อยอีก ดังนี้

(1) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม คือ การกระทำเช่นใด ไม่ว่าดีหรือชั่ว ก็จะได้รับผลอย่างเดียวกัน

(2) ความเชื่อเรื่องการพลัดพราก คือ ความไม่เที่ยง ไม่คงอยู่ได้ จะต้องพลัดพรากจากกัน ลักษณะดังกล่าว คือ อนิจตา (ความไม่เที่ยงแท้แน่นอน) ทุกขตา (ความเป็นทุกข์) อนัตตา (ความมิใช่ตัวของตน)

(3) ความเชื่อในเรื่องบุพเพสันนิวาส คือ ความเชื่อที่ได้คติมาจากพราหมณ์ ที่กล่าวว่า คนตายแล้วจะต้องกลับมาเกิดอีก หากเป็นคู่กรรมคู่เวร อยู่ที่ใดจะต้องมาสมสู่กันจนได้

(4) ความเชื่อเรื่องอานิสงส์ผลบุญ คือ การที่ได้รับผลบุญจากการทำนุบำรุงอุปถัมภ์ พระพุทธศาสนา

ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ นับเป็นวิชาลึกลับเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ เวทมนต์คาถาและอำนาจจิต มีอยู่ในคัมภีร์ อาถรรพ์เวท ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ 4 ในไตรเพทของพวกพราหมณ์ในอินเดีย

ความเชื่อทางโหราศาสตร์ การเชื่อเรื่องคำทำนายทายทักตามหลักโหราศาสตร์มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวล้านนาไทยเป็นอย่างมากมาตั้งแต่โบราณ ทั้งต่อราชสำนักและต่อมวลชน

การถือ เมื่อมีศรัทธาความเชื่อแล้ว ก็เกิดการนำมาประพุดิปฏิบัติจนเป็นแบบฉบับสืบมาชั่วลูกชั่วหลาน เกิดการยึดถือเรื่อยมา ในล้านนาไทยมีทั้งข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติมากมายที่เป็นหลักในการดำเนินวิถีชีวิตให้ราบรื่น

ความผิด คือ การทำไม่ถูกต้องตามกฎหมาย หรือระเบียบที่วางไว้ เช่น การผิดผี ผิดฮีต ผิดป่า ผิดบ้าน ผิดเมือง ผิดคลอง ผิดครู ผิดกฎ ผิดอาชญา เป็นต้น

ประเพณีของล้านนาไทย ความเชื่อเป็นด่านแรกแห่งคุณธรรมและแนวปฏิบัติทั้งหลาย เมื่อทุกคนเชื่อในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เห็นเป็นของมีค่า และนำมาปฏิบัติสืบไปจนชั่วลูกชั่วหลาน สิ่งเหล่านั้นกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี โดยแบ่งออกเป็น 3 ข้อ คือ

(1) จาริตประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่สังคมถือว่า ถ้าใครฝ่าฝืนงดเว้นไม่กระทำตาม เป็นความผิด จาริตประเพณีเป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรม

(2) ขนบประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่สถาบันต่างๆ มี วัด เป็นต้น ตั้งขึ้นเป็นระเบียบแบบแผนแล้วถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

(3) ธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่เป็นธรรมดาสามัญ ไม่มีระเบียบแบบแผน ไม่มีผิดถูก เป็นแต่เพียงนิยมกันว่ามีคนประพุดิแล้วก็ปฏิบัติสืบต่อกันมา

เป็นที่ทราบกันมาแล้วว่า ล้านนาไทย เคยเป็นราชอาณาจักรที่รุ่งโรจน์ด้วยศิลปวัฒนธรรมมาแต่โบราณกาล แม้ต่อมาจะได้เข้ามารวมกับไทยภาคกลาง วัฒนธรรมประเพณีของบรรพบุรุษก็ยังปฏิบัติกันไม่ขาดสาย การศึกษาประเพณีต้องศึกษาใน 2 ลักษณะคือ

(1) ประเพณีประจำเดือน หรือเป็นเทศกาล

(2) ประเพณีที่ทำเป็นครั้งคราว

ข้าพเจ้าได้สืบทอดวิถีชีวิต ความเชื่อ ความศรัทธาของชาวล้านนา เพื่อแสดงออกถึงความเป็นตัวตนของข้าพเจ้าเอง ซึ่งไม่เป็นเพียงแต่ความรู้สึกลึกซึ้งเท่านั้น แต่ยังเป็นสิ่งที่ขับเคลื่อนวิถีชีวิตของข้าพเจ้าให้ดำเนินไปอย่างมีจุดหมาย

2.2 ข้อมูลทางวัฒนธรรมกับการเปลี่ยนแปลง

มนุษย์กับวัฒนธรรม รศ.ดร.ยศ สันตสมบัติ (2537 : 230-247) ในบทที่ 11 มีประเด็นที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ ดังนี้

- (1) สังคมวัฒนธรรมไม่เคยหยุดนิ่ง แต่มีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา
- (2) นักมานุษยวิทยาได้ทำการวิพากษ์วิจารณ์ผลกระทบของการพัฒนา ที่เน้นความเจริญเติบโตของภาคธุรกิจอุตสาหกรรม หรือการพัฒนาในลักษณะที่ขาดความสมดุล
- (3) นักมานุษยวิทยายังได้ทำการวิพากษ์วิจารณ์อุดมการณ์บริโภคนิยมว่า เป็นตัวการสำคัญในการทำลายความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในสังคมตะวันตกและชุมชนเมืองของประเทศโลกที่สาม ซึ่งพยายามตะเกียกตะกายเลียนแบบอย่างความศิวิไลซ์จากตะวันตก การบริโภคนิยมได้กลายมาเป็นดัชนีชี้วัดคุณภาพของชีวิต เป็นมาตรฐานบ่งบอกความเจริญ ความดี เกียรติภูมิ และความสำเร็จของปัจเจกบุคคลและสังคม การบริโภคนิยมได้เข้ามาครอบงำความหมายของชีวิตและแทนที่ความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบต่างๆ เช่น ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เป็นต้น

ข้าพเจ้าได้เรียนรู้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งธรรมดาของพัฒนาการชีวิตมนุษย์ ข้าพเจ้าจึงมุ่งหวังการสร้างสรรค์สังคมให้มีความเจริญด้วยพุทธิปัญญา และขณะเดียวกันการตระหนักถึงคุณค่าความมีอัตตลักษณะของตนเองย่อมเป็นสิ่งสำคัญด้วยเช่นกัน

2.3 ข้อมูลเกี่ยวกับศิลปิน

แกร์ฮาร์ด ริชเตอร์ (Gerhard Richter เกิด ค.ศ. 1932) จากหนังสือ “โลกศิลปะ ศตวรรษที่ 20” โดย จิระพัฒน์ พิตรปรีชา : หน้า 452-453) มีเนื้อหาสาระสำคัญ ดังนี้ แกร์ฮาร์ด ริชเตอร์ จิตรกรเชื้อสายเยอรมนี ที่ทำงานหลากหลายประเภท เช่น Һุ่นนิ่ง ภาพบุคคล จิตรกรรม นาฏกรรม เป็นต้น ซึ่งนอกจากงานจิตรกรรมนามธรรมที่เขาถนัดแล้ว ยังให้ความสนใจงานที่มีลักษณะแบบเรียบง่ายคล้ายกับนักศึกษาศิลปะที่เริ่มฝึกหัดวาดภาพหุ่นนิ่ง และนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1968-1975 เขาเริ่มวาดภาพคนและวัตถุทุกประเภทด้วยสีเทา

งานภาพถ่ายได้เข้ามามีอิทธิพลต่อริชเตอร์ ตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 1960 โดยเลือกภาพถ่ายจากสิ่งพิมพ์โฆษณา นิตยสารและภาพประกอบ นำมาเป็นแบบในการวาดลงบนผ้าใบหรือระบายสีทับ ต่อมาจึงเริ่มใช้ภาพถ่ายที่เขาเป็นคนถ่ายเองมาใช้ งานชุดที่วาดขึ้นเหมือนภาพที่ถ่ายไม่ชัด (out of focus) นั้น ได้มาจากภาพถ่ายบุคคลในประวัติศาสตร์ หรือบุคคลในสาขาอาชีพใดอาชีพหนึ่ง นอกจากนั้น ยังมีงานชุดที่นำมาจากภาพถ่ายอุบัติเหตุและเหตุการณ์รุนแรงต่างๆ จากหน้า

หนังสือพิมพ์ ซึ่งเมื่อสร้างเป็นงานจิตรกรรมแบบ ขาว-ดำ ได้สร้างความรู้สึกละแวกแยกขึ้นมาในทันที ทำให้ผู้ชมเกิดความอยากเห็นใคร่รู้ต่อความจริงและภาพที่วาดขึ้นโดยปราศจากการแสดงออกซึ่งอารมณ์ของศิลปินและจินตนาการสร้างเรื่องไปได้ตามประสบการณ์ของแต่ละคน นี่คือการเสนอภาพหนึ่งของริชเตอร์

ข้าพเจ้าได้นำวิธีการใช้ภาพถ่ายมาเป็นต้นแบบในการสร้างภาพจิตรกรรมบนผ้าใบเพื่อเป็นตัวแปรในการสื่อสารเช่นเดียวกับ แกร์ฮาร์ด ริชเตอร์ โดยภาพถ่ายที่ใช้ นั้น ข้าพเจ้าได้ทำการถ่ายภาพด้วยตนเองเพื่อสื่อถึงมุมมองและความคิด

ภาพประกอบ 2.1: Gerhard Richter, lessened reader, oil on canvas. 72 x 102 cm. 1994

ภาพประกอบ 2.2: Gerhard Richter, *nude on a staircase*, oil on canvas, 200 x 130 cm. 1966